

Lessuggesties Rouwen Middenbouw

Niet iedereen praat gemakkelijk over de dood en over rouw. Toch is de dood onlosmakelijk met het leven verbonden. Het leven is vergankelijk. Planten, dieren en ook mensen zullen op een dag sterven. In Nederland verliezen bijna 6.000 kinderen per jaar een van hun ouders (CBS.nl). Daarnaast krijgt een minder grote groep te maken met het verlies van een broer of zus. In elke klas zal er hoe dan ook een moment zijn waarop de kinderen te maken krijgen met het overlijden van iemand. Iemand die dicht bij ze staat, die ze kennen via hun vriendjes of doordat er een heftig voorval in de maatschappij gebeurt.

Niet alleen het overlijden van mensen heeft impact, ook na het verlies van een huisdier is er sprake van een rouwproces. Onderzoek heeft uitgewezen dat het belangrijk is om over dit verlies te praten. Om de vragen die kinderen hebben niet onbeantwoord te laten, maar om hen ruimte te geven om hun gevoelens te uiten en daar aandacht aan te besteden. Hierbij is het belangrijk om de behoeften van de kinderen te volgen.

Deze lesbrief geeft praktische handreikingen om met de leerlingen in de klas te praten over de (angst voor de) dood en rouw. De lessen kunnen onafhankelijk van elkaar worden uitgevoerd

Filmpjes

Wil je samen met de klas een video kijken over het onderwerp? Kijk op:
[Dierenpark Emmen helpt kinderen met rouwverwerking](#)

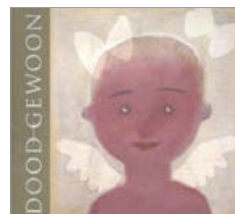
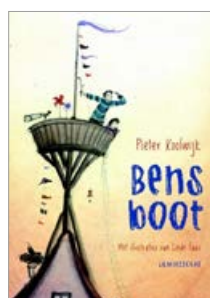
Klasgenootje missen

Als de klas te maken heeft met het overlijden van een medeleerling, is het goed om het bespreekbaar te maken. Lees bijvoorbeeld het gedicht 'Altijd overal' (uit Doodgewoon) voor.

Praat daarna met de kinderen over wat ze het meest missen aan hun klasgenootje. Wat was bijzonder aan dit kind? En hoe willen ze altijd aan hem of haar blijven denken?

Maak hierna samen een gedenkplek. In de klas of ergens anders. Betrek de kinderen bij de keuze waar de gedenkplek moet komen, maar ook bij het bepalen welke spullen ze er willen neerzetten. Een foto, een kaars, het favoriete boek, de bal waar hun klasgenootje altijd mee speelde ... ?

Tipboeken

Kringgesprek

[*luistervaardigheid & spreekvaardigheid*]

Lees een van de tipboeken voor aan de leerlingen of laat de leerlingen zelf een boek kiezen over het onderwerp. Hou daarna naar aanleiding van dit boek een kringgesprek in de klas over rouw.

Creëer een open sfeer, waarin de leerlingen voelen dat ze alles mogen zeggen. Bouw het gesprek rustig op en geef de kinderen de ruimte als ze moeite hebben met het onderwerp. Niets moet.

- Lees samen het boek *Dat is heel wat voor een kat*. Een dier verliezen voelt voor veel mensen hetzelfde als een familielid verliezen. Hebben de leerlingen een huisdier? Hebben ze wel eens meegemaakt dat een huisdier dood ging? Wat gebeurde er toen? Waren ze verdrietig? En is het raar als je verdrietig bent om een goudvis? Hebben ze afscheid genomen? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet? Vonden ze dat niet nodig? Hoe neem je eigenlijk afscheid van een huisdier? Als het niet uit de groep komt, kun je vertellen dat je dieren ook kunt begraven of zelfs opzetten (uitleggen wat dat is als kinderen dit nog niet weten).
- Filosofer samen met de leerlingen over dieren en de dood. Hoe gaan dieren om met de dood van hun soortgenoten? Lijken ze op ons? Wat denken de kinderen daarvan? Hieruit blijkt dat sommige dieren veel aandacht besteden aan de dood van hun soortgenoot. Anderen lijken er sneller overheen te zijn. Net als mensen gaan ze anders met hun rouw om. Bekijk hierna samen het filmpje over

Dierenpark Emmen dat kinderen helpt bij rouwverwerking. Wat vinden de kinderen ervan dat het dierenpark op deze manier kinderen helpt? Denken ze dat dieren kunnen helpen bij het rouwen? Hebben ze hier zelf ervaring mee?

- Bekijk samen de film *Coco* of lees het boek en bespreek hoe in Mexico om wordt gegaan met de dood. Daar geloven mensen dat hun voorouders een keer per jaar te-rug komen. Ook verzamelen de familieleden zich op de Dag van de Doden op de kerkhoven. Wat vinden de kinderen daarvan? Is dat normaal of eng? Hieraan gekoppeld kun je de oefening 'Mijn begrafenis' doen.

Jij bent voor mij ...

[*teken/schrijf*]

Als iemand is overleden, zijn er vaak veel sprekers die mooie woorden zeggen over de per-soon. Je hoeft echter niet te wachten totdat iemand er niet meer is om hem of haar te laten weten waarom hij of zij belangrijk voor je is. Laat de leerlingen een brief, kaart of tekening maken voor iemand tegen wie ze niet vaak zeggen waarom deze belangrijk voor hen is. Dit kan een opa, oma, mama, papa, broer, zus, tante, oom of vriend of vriendin zijn.

Stimuleer de leerlingen om de kaart of de brief ook echt aan de persoon in kwestie te geven.

TIP:

De kinderen mogen ook een videoboodschap maken.

Mijn begrafenis

[Doen]

Lees samen het boek *Bens boot*. Steeds vaker weten mensen zelf al precies hoe hun begrafenis moet worden. Welke muziek er gedraaid moet worden, wat ze aan willen en of ze begraven willen worden of gecremeerd. In Bens boot hebben de ouders een heel speciale begraafplaats voor Ben. Een plek die heel goed bij hem paste, en die ze daarom ook willen beschermen.

Het lijkt soms raar, maar zelf nadenken over je begrafenis en je graf kan ook heel mooi zijn. Hoe zou de kist eruit zien? En wat voor muziek wil je dat er gedraaid wordt? Zijn er mensen van wie jij wilt dat ze iets gaan zeggen? Moeten de mensen meteen naar huis? Of mogen ze een feestje vieren omdat het leuk was dat jij op de aarde bent geweest? En wil je zelf nog een briefje schrijven aan degenen die achterblijven? Laat de leerlingen opschrijven of tekenen wat zij zouden willen. Dit kan ook een tekening van een mooi graf zijn. Als leerlingen het vervelend vinden om over hun eigen begrafenis na te denken, kunnen ze ook bedenken hoe ze hun huisdier zouden begraven (over heel lange tijd!)

TIP:

Begraafplaatsen hoeven niet eng te zijn. Het zijn plekken waar doden geëerd worden. In de Disney-film en het bijbehorende boek Coco komt dit heel mooi aan de orde als het jongetje Miguel in het dodenrijk terecht komt. Kijk samen naar bijzondere begraafplaatsen om inspiratie op te doen.

Mobiel altaar

[Doen]

Benodigheden:

sigarendoosje of ander (liefst houten) doosje of kistje
tijdschriften
schaar,
lijm
foto's
eventueel kralen/glitters/verf

.....
Kies uit de tijdschriften plaatjes of mooie patroontjes die passen bij de persoon voor wie je het altaar maakt. Bekleed eerst de binnenkant met een collage van mooie plaatjes. Kies voor het deksel een mooi patroon. Hier ga je later nog iets persoonlijks van maken. Beplak nu de buitenkant van het doosje met mooi papier.

Als de lijm droog genoeg is, ga je de binnenkant van het deksel versieren. Neem de foto van degene voor wie het altaar is en plak die op het deksel. Maak nu een lijstje van karton, dat groot genoeg is om als lijstje te dienen voor de foto. Versier deze met glitters of ander leuk materiaal. Plak de lijst nu over de foto. Versier de deksel verder met woorden of andere beelden die je aan de overledene doen denken. Deze kun je zelf schrijven, maar je kunt ze ook uit een tijdschrift knippen. Heb je spulletjes die van jouw geliefde persoon waren? Stop ze dan in het doosje, zodat je ze altijd bij je hebt.

Stop ten slotte een waxinelichtje of een kaarsje op batterijen in het doosje, zodat je altijd een lichtje kunt laten schijnen als herinnering. Nu is jouw altaar klaar. Zet het op een mooie plek in je kamer met het lichtje aan. Ga je op vakantie en kun je niet zonder je altaar? Doosje dicht en meenemen maar!

TIP:

Als je een collage van plaatjes te druk vindt, kun je er ook voor kiezen om je mobiele altaar te verven.